

ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА

УДК 796.012.1

ДОМІНУЮЧІ ПІЗНАВАЛЬНІ МОТИВИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Єфіменко Н.П., Єфіменко П.Б.

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. Метою роботи було виявлення найбільш значущих домінуючих мотивів щодо вивчення дисципліни «Основи охорони праці» студентами 4 курсу ХДАФК майбутніми фахівцями у галузі фізичної культури. Методика дослідження була спрямована на виявлення переваги пізнавальних, ціннісних та соціальних мотивів. Було проведено анкетування та аналіз його результатів, щодо наявності забезпечення безпечних умов праці та виявлення домінуючих мотивів до вивчення дисципліни.

Ключові слова: мотив, мотивація, безпечні умови, травматизм.

Вступ. Актуальність проблеми формування домінуючих мотивів навчання з питань охорони праці та управління охороною праці є однією з найважливіших функцій професійної діяльності майбутніх фахівців у галузі фізичної культури, фізичного виховання та спорту.

Нещасні випадки з учнями та студентами, які сталися під час навчально-виховного процесу з фізичного виховання були і залишаються трагедією, Вони тягнуть за собою величезні втрати робочого часу для надання першої допомоги і подальшого медичного лікування. Відволікається від своєї основної роботи велика кількість різних фахівців для розслідування нещасного випадку. Витрачаються кошти на оплату праці всім фахівцям, залученим у цей процес, на лікування і реабілітацію потерпілого. Стан справ із забезпеченням безпеки навчально-виховного процесу в освітніх установах є катастрофічним. Травми, отримані під час навчання та в побуту становлять до 80%, а на заняттях фізичною культурою — до 20% [2].

Хоча в загальній структурі травматизму спортивні ушкодження і займають не перше місце, проте за тяжкістю переломів кісток вони стоять на другому місці після дорожньо-транспортних травм. Тому травматизм, тим більше на заняттях фізичною культурою і спортом, від майбутніх фахівців, вимагає значно більшого вивчення і впровадження профілактичних заходів на всіх етапах фізичного виховання. Профілактика травматизму — одне з найважливіших завдань сучасного суспільства, яке повинно бути досягнуте, в першу

чергу, дотриманням техніки безпеки на заняттях фізичним вихованням.

Розробкою даної теми займалися такі вчені, як: В. К. Велитченко, який написав посібник «Фізкультура без травм» у якому описані головні причини травматизму та рекомендації з техніки безпеки та його профілактики. Величезне значення надає В.Ф. Башкіров у своєму посібнику профілактиці травматизму у спорті [3].

Разом з розвитком фізичного виховання виникає потреба у створенні безпечного середовища під час виконання фізичних вправ, що потребує створення універсальної техніки безпеки, тим самим забезпечуючи найкращі умови для фізичного розвитку людини. Оскільки фізичні вправи можуть призводити до травматизму, а саме на техніку безпеки під час проведення занять з фізичного виховання потрібно звертати увагу в першу чергу. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21.10.2010 р. № 969/922/216 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 9 листопада 2010 р. за № 1057/18352 у вищих навчальних закладах України введено навчальні дисципліни «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі». Ці дисципліни введено для всіх спеціальностей і напрямів підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст» та «бакалавр» [1]. Наведе-

ний наказ підтверджує зростання важливості вивчення дисциплін відповідного напрямку для сучасного суспільства.

Метою нашого дослідження було виявлення найбільш значимих домінуючих пізнавальних мотивів безпеки праці при вивченні дисципліни «Основи охорони праці» студентами 4 курсу Харківської державної академії фізичної культури (ХДАФК) різних спеціальностей. Методика дослідження спрямована на виявлення переваги пізнавальних, ціннісних та соціальних мотивів. Було проведено анкетування й аналіз його результатів, щодо наявності забезпечення безпечних умов праці та кількості домінуючих мотивів до вивчення цієї дисципліни.

Аналіз мотиваційної сфери особистості студентів ХДАФК при викладанні дисципліни «Основи охорони праці» — одне з завдань викладача вищої школи. Цю проблему необхідно розглядати як загальну переорієнтацію в цінностях і оцінках сучасного суспільства по відношенню до життя і здоров'я людини.

З'ясувати мотиваційну сферу студентів не легко, оскільки вони не завжди готові бути відвертими з викладачами щодо причин, які спонукають їх до навчання. Під мотиваційною сферою студентів мається на увазі сукупність взаємопов'язаних елементів, що мають певну ієрархію і відбивають спрямованість його особистості.

В останній час у ВНЗ особливу актуальність набули питання підвищення мотивації студентів до навчання [4, 5, 6, 7]. Ця проблема активно розробляється у вітчизняній педагогіці (А.К.Маркова, П.В. Сімонов, А.В. Петровський). Особливий інтерес до неї спостерігається і в зарубіжній педагогіці, присвяченій дослідженню питань мотивації навчання, що належить таким авторам, як Є.П. Ільїн, Л.В. Куліков, Я.Л. Коломинський, Г.А. Малиновська [4, 7].

Так, автор Комченко А.К. [4] виділяє внутрішню та зовнішню мотивацію, яка, у свою чергу, поділяється на позитивну та негативну. В. Апелът виділив такі мотиви навчання: соціальні, пізнавальні та комунікативні [5].

На нашу думку можна виділити наступні мотиви вивчення дисципліни «Основи охорони праці»: пізнавальні, ціннісні та соціальні.

При викладанні дисципліни «Основи охорони праці» мотивацією є становлення пізнавальних мотивів безпеки праці, яка починається з оперативної оздоровчої інформації під час першої лекції та від того, яка інформація відібрана, залежить процес придбання і накопичення знань та умінь. Викладачам цієї дисципліни необхідно формувати у студентів майбутніх фахівців фізичного виховання систему базових знань і умінь з пробле-

ми забезпечення безпечних умов праці та існування людини в природному й соціальному середовищі. Необхідно стимулювати у студентів цю життєву позицію, навчити їх прийомам самоконтролю і необхідності реалізації захисних заходів, заснованих на розумінні механізмів виникнення небезпек і спрямованого на їх попередження.

У процесі праці проявляються, переважно, мотиви безпеки праці майбутнього фахівця у галузі фізичної культури. Так основну групу мотивів при викладанні дисципліни «Основи охорони праці» складають пізнавальні мотиви безпечних умов праці. До безпечної праці майбутнього спеціаліста спонукає, перш за все, мотив самозбереження — прагнення зберегти себе від дії небезпек праці.

Мотив характеризується силою дії, яка відображає ступінь усвідомленості та ясності об'єкта мотивації. Якщо майбутній фахівець недостатньо чітко уявляє небезпеку своєї праці, а тому недостатньо ясно усвідомлює важливість засобів захисту та правил безпеки, то сила його мотивації щодо використання цих засобів і виконання правил безпеки буде невисокою, а результат його поведінки в даній праці буде визначати не мотив безпеки, а інші мотиви. Домінуючий мотив безпеки проявляється у прагненні уникнути небезпек, яка виникає в процесі праці.

Отже, в організаціях і установах діяльності пов'язаної з фізичним вихованням треба шукати шляхи підкріплення і підсилення мотиву безпеки праці. Процес формування мислення студентів спрямованого на безпечні умови праці у більшості випадків виявляється і розвивається особливо при вирішенні ситуаційних завдань. Так при проведенні практичної роботи «Розслідування нещасного випадку на уроці фізичної культури» ми спостерігаємо психологічний механізм процесів, що відбуваються при виконанні ситуаційного завдання, який включає різні моменти. Так при зіткненні з новою незрозумілою ситуацією у студентів виникає стан подиву, здивування і виникає питання: «У чому суть справи?». Далі «розумовий процес» відбувається за схемою: висунення гіпотез, їх обґрунтування і перевірка. Студент або самостійно здійснює цей пошук ситуації, що склалася, або за допомогою викладача. Проблемна ситуація на основі аналізу перетворюється в ситуаційну задачу та припускає наступні етапи: проблемна ситуація — проблемне завдання — модель пошуків рішення — рішення.

Можливості людини протистояти небезпеці визначаються ступенем її мотивації до праці й до її безпеки. Мотиви є тим психологічним фактором, який визначає, чому людина в даній ситуації діє тільки так, а не інакше. Тому для розуміння причин, які спонукають людину свідомо йти на порушення правил безпеки, наражаючись при цьому

безпеці, необхідно, насамперед, розкрити мотиви такої поведінки.

При вивченні дисципліни «Основи охорони праці» не менш важливими є також ціннісні мотиви студентів, які розглядаються як умови, за допомогою яких диференціюють об'єкти їх професійної діяльності та їх значущість.

У формуванні певних ціннісних мотивів, здатних задовольнити потреби студентів, виявляється єдність фізичного, психічного і духовного розвитку особистості. При вивченні дисципліни «Охорона праці» в системі ціннісних мотивів студенти ставлять на перше місце цінність здоров'я. Тобто три рівні цінності здоров'я: фізичний, психічний, духовний,

Основними соціальними мотивами майбутнього працівника фізичного виховання, які необхідно враховувати при створенні безпечних умов праці, є: прагнення підтримати свій авторитет, справити гарне враження на керівництво і товаришів по роботі, тому що люди, які нехтують правилами безпеки, соціально осуджуються і караються; ставлення до роботи; контакти з товаришами, керівництвом; соціально-політичні, соціально-економічні та побутові фактори; рівень спілкування; рівень освіти і культури; стан здоров'я; рівень задоволеності своєю працею.

Аналіз результатів опитування щодо наявності домінуючих мотивів безпеки праці до занять з дисципліни «Основи охорони праці» студентів четвертого курсу зі спеціальності «Фізична реабілітація» та «Фізичне виховання» наведено у таблиці 1.

Аналізуючи результати відповідей студентів, при виявленні найбільш значимих пізнавальних мотивів безпеки праці на питання: «Який мотив є найбільш значимим», студенти відповіли: «Мотив самозбереження — прагнення зберегти себе від дії небезпек праці»: реабілітологи — 25,8%, а фахівці фізичного виховання — 27%. Це говорить про те, що це є домінуючим мотивом, як у фахівців фізичного виховання та майбутніх реабілітологів

На запитання: «Назвіть головні мотиви безпечних умов праці: знання про дію небезпечних фізичних, хімічних та біологічних факторів та їх вплив на здоров'я людини», студенти відповіли: реабілітологи — 20,2%, фізичне виховання — 17,1%.

На необхідність відомості своїх прав і обов'язків при складанні колективного договору, вказали майже однаково: реабілітологи — 17,7%, а фізичне виховання — 12,5%.

На запитання про організацію безпечної поведінки працівників в процесі праці реабілітологи відповіли -10%, фахівці фізичного виховання — 15%.

Узагальнені дані, отримані в результаті дослідження свідчать про те, що домінуючими мотивами при вивченні дисципліни «Основи охорони праці» є пізнавальні мотиви безпечних умов праці і вони склали у сумі у реабілітологів — 73,7%, та фахівців фізичного виховання — 71,6%.

Другою групою мотивів є ціннісні мотиви де студенти стосовно збереження стану здоров'я з метою підвищення працездатності і витривалості відповіді були однаково позитивні: у реабілітологів

Таблиця 1

Класифікація та зміст домінуючих мотивів безпеки праці до занять з дисципліни «Основи охорони праці» студентів четвертого курсу ХДАФК (%)

Види мотивів		Студенти спеціальності	
		«фізична реабілітація»	«фізичне виховання»
I	Пізнавальні мотиви безпечних умов праці		
	1. Мотив самозбереження — прагнення зберегти себе від дії небезпек праці	25,8%	27%
	2. Мотив безпечних умов праці: знання про дію небезпечних: фізичних, хімічних та біологічних факторів на здоров'я людини	20,2%	17,1%
	3. Знання своїх прав та обов'язків при складанні колективного договору	17,7%	12,5%
	4. Організація безпечної поведінки працівника в процесі праці, а саме процес підвищення рівня навчання працівників з питань охорони праці	10%	15%
II	Ціннісні мотиви		
	Збереження стану здоров'я з метою підвищення оцінки працездатності та витривалості	16,3%	13,4%
III	Соціальні мотиви		
	Знання, за яких умов стимулюється матеріально і соціально безпечна праця	10%	15%

склали по 16,3%, у фахівців фізичного виховання — 13,4%.

Знання, за яких умов стимулюється матеріально і соціально безпечна праця, відсоток позитивних відповідей дещо розділилися: у реабілітологів він склав 10%, в той же час у фахівців фізичного виховання — 15%.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

- проблема мотивації навчання у вищій школі, у майбутніх фахівців галузі фізичного виховання набуває все більшої актуальності;
- проведена нами дослідницька робота була спрямована на визначення домінуючих мотивів у майбутніх фахівців під час вивчення дисципліни «Основи охорони праці»;
- при аналізі мотивації навчальної діяльності під час вивчення наданої дисципліни, визначені домінуючими пізнавальні мотиви безпечних умов праці.

У подальшій роботі буде проводитися поглиблене дослідження елементів ієрархії мотиваційної сфери студентів.

Список літератури

1. *Типова навчальна програма нормативної дисципліни «Основи охорони праці» для вищих навчальних закладів для всіх спеціальностей і напрямів підготовки затвердженою Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України 18. 03.2011.*
2. *Давыдов В.Ю., Коваленко Т.Г., Киселев П.А., Попова Г.Н.* Меры безопасности на уроках физической культуры (Все для учителя физической культуры): Учебно-методическое пособие. — Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2003. — 150 с.
3. *Велитченко В.К.* Физкультура без травм: Пособие. — М.: ФиС, 1997. — 220 с.
4. *Маркова А.К.* Формирование мотивации учения / Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. — М.: Просвещение, 1990. — 192 с.
5. *Ильин Е.П.* Психология физического воспитания / Е.П. Ильин : 2-е изд., испр. и доп.. — СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2000. — 486 с.
6. *Ильин Е.П.* Мотивация и мотивы / Ильин Е.П. — СПб.: Питер, 2002. — 512 с.
7. *Зимняя И.А.* Педагогическая психология. учебник / И.А. Зимняя — Изд. второе. доп. исп. и перераб. — М.: Издательская корпорация «Логос», 1999. — 384 с.
8. *Тарасюк В.С.* Охрана праці в лікувально-профілактичних закладах. Безпека життєдіяльності: підручник / В.С.Тарасюк, Г.Б. Кучанська. — К.: ВСВ «Медицина», 2010. — 488 с.

Надійшла до редакції 10.08.2012 р.

Ефименко Н.П., Ефименко П.Б. Доминирующие познавательные мотивы безопасности труда будущих специалистов в отрасли физического воспитания.

Целью работы было выявление наиболее значимых доминирующих мотивов относительно изучения дисциплины «Основы охраны труда» студентами 4 курса ХГАФК будущими специалистами в отрасли физической культуры. Методика исследования была направлена на выявление преимуществ познавательных, ценностных и социальных мотивов. Было проведено анкетирование и анализ его результатов, относительно наличия обеспечения безопасных условий труда и выявления доминирующих мотивов к изучению этой дисциплины.

Ключевые слова: мотив, мотивация, безопасные условия, травматизм.

Efimenko N.P., Efimenko P.B. Dominant cognitive reasons of safety of labour of future specialists are in industry of physical education.

The purpose of work was an exposure of the most meaningful dominant reasons in relation to the study of discipline of «Basis of labour students protection» 4 courses of Kharkov state academy of physical culture by future specialists in industry of physical culture. A research method was directed on the exposure of advantage of cognitive, valued and social reasons. A questionnaire and analysis of his results was conducted, in relation to the presence of providing of safe terms of labour and exposure of dominant reasons to the study of this discipline.

Keywords: reason, motivation, safe terms, traumatism.